

Regeringskansliet, Försvarsdepartementet
fo.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över remiss Plikten kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret, Fö2025/00151

Ärendet

Länsstyrelsen i Västernorrlands län överlämnar härmed yttrande över betänkandet Plikten kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret, Fö2025/00151.

Övergripande synpunkter

Länsstyrelsen anser att utredningen har identifierat ett viktigt problem vad gäller de flertalet missuppfattningar som förefaller finnas avseende begreppet krigsplacering och vad det innebär respektive inte innebär. Det är positivt att utredningen reder ut och förtydligar vad som gäller avseende krigsplacering. Exempelvis är klargörandet av att det vanligt förekommande "krigsplacering med anställningsavtalet som grund" saknar juridisk status betydelsefullt.

Införandet av det nya begreppet beredskapsregistrering, och att det enbart ska användas för tillkommande personal och inte ordinarie, förefaller innebära en i viss grad minskad administrativ börda. Förslaget tydliggör vilka frivilliga förstärkningsresurser och andra externa som beredskapsregistrerats. Samtidigt så innebär det också en avsevärd förändring jämfört med fram tills nu gällande inriktning och styrning.

Vidare noterar Länsstyrelsen att tre av utredningens experter i just denna fråga anfört avvikande mening. I deras särskilda yttranden framförs argument om att förslaget riskerar att göra mer skada än nytta och innebära risker för problem att vid höjd beredskap kunna bemanna krigsorganisationerna, under de ökade påfrestningar som då redan föreligger.

Länsstyrelsens samlade bedömning i denna fråga blir därför att inte ställa sig bakom utredningens förslag om omfattande ändringar

avseende krigsplacering och införande av beredskapsregistrering som ett nytt begrepp. Länsstyrelsen anser sammantaget att det vore mer ändamålsenligt att skapa nödvändigt lagligt stöd i nuvarande lagstiftning baserat på den praxis som de facto råder. I kombination med information och utbildning för berörda aktörer för att undvika eventuella kvarstående missuppfattningar skulle det kunna vara en både enklare och bättre väg att välja för fortsatt arbete.

Civilplikt

Länsstyrelsen ser generellt positivt på utredningens förslag om en bred aktivering av civilplikten i det civila försvaret.

Civilplikt inom befolkningsskyddet

Länsstyrelsen delar uppfattningen att det inom befolkningsskyddet kommer uppstå stora behov av personalförstärkning vid höjd beredskap.

Länsstyrelsen anser att det finns anledning att påskynda arbetet med civilplikt inom befolkningsskyddsområdet, inte minst för att omhänderta resultatet från regeringsuppdrag FÖ 2024-01362 (Uppdrag till MSB och länsstyrelserna att planera åtgärder som stärker skyddet av civilbefolkningen). Länsstyrelsen ser därför positivt på att regeringen redan nu har gett MSB i uppdrag att genomföra de förberedande åtgärder som kan utföras för att totalförsvarspliktiga ska kunna skrivas in, utbildas och krigsplaceras med civilplikt inom befolkningsskyddet (FÖ 2025/00039).

Länsstyrelsen anser fortfarande att befolkningsskyddsutredningens (SOU 2022:57) slutsatser är rimliga att ha som inriktning gällande civilplikt inom befolkningsskyddet. Det vill säga att det är lämpligt att länsstyrelsen och kommunerna är bemanningsansvariga myndigheter för de civilpliktiga utrymningsledarna. Länsstyrelsen anser även fortsatt att nationell samordning vid större utrymning och efterföljande inkvartering är nödvändigt.

Gällande skyddsrum anser länsstyrelsen att regeringen skulle kunna överväga att även utreda behovet av civilpliktiga för drift och underhåll av skyddsrum som inte är specialskyddsrum. Fastighetsägares ansvar för löpande underhåll i fredstid och

iordningsställande inom 48 timmar kan på så sätt kvarstå, men vid behov av drift och underhåll av skyddsrum under längre perioder kan civilpliktig personal tillföras som förstärkning. Civilpliktig personal skulle då kunna ansvara för drift av ett antal skyddsrum i ett avgränsat geografiskt område. Länsstyrelsen anser att de personer som med civilplikt har i uppgift att möjliggöra kontinuerlig drift av skyddsrum, i sådant fall ska vara placerade i närheten av dessa även under fredstid. Detta för att säkerhetsställa att drift och underhåll kan skötas över tid.

18.17 Länsstyrelsernas verksamhet

Utredningen konstaterar i sitt betänkande att Länsstyrelserna behöver personalförstärkning vid höjd beredskap, men bedömer att behovet delvis kommer kunna tillgodoses genom omdisponering av personal inom och mellan länsstyrelserna. Länsstyrelsen vill här lyfta fram en betänkandena från Miljötillståndsutredningen (SOU 2024:98) respektive utredningen En ändamålsenlig och effektiv hantering av EU-medel (SOU 2024:22). Om utredningarnas förslag realiserar kan det komma att påverka antalet medarbetare bland länsstyrelserna och innebära en minskad personalstyrka på sikt. Det motsäger bedömningen om möjligheten till omfördelning av personal då det skulle innebära totalt färre medarbetare att tillgå vid höjd beredskap.

Behov av fortsatt analys gällande jämställdhet, mänskliga rättigheter och barnets rättigheter

Utredningen menar att förslagen inte bedöms ha några konsekvenser för jämställdhet eller de integrationspolitiska målen. Hur utredningen kommit fram till de slutsatserna framgår dock inte. Flera av de samhällsviktiga verksamheter som berörs i utredningen är tydligt dominerade av antingen kvinnor eller män. Inom flera sektorer finns också en stor andel utrikesfödda, inte minst inom vård och omsorgsyрken.

Oavsett mans- eller kvinnodominerad verksamhet som kategoriseras som totalförsvarspliktig verksamhet eller där civilplikt införs/föreslås utredas kan förändringar få stora konsekvenser för den enskilde samt innebära ett förskjutet ansvar till en eventuell partner eller övriga närstående, men kanske särskilt i de fall hen har barn och oavsett civilstånd. Det gäller både i de fall den civilpliktige behöver ha särskild kompetens eller bedöms kunna utbildas för civilpliktig tjänst.

Givet den rådande arbets- och ansvarsfördelningen som fortfarande är starkt könad både på arbetsmarknaden och inom den privata sfären behöver fortsatt arbete och kommande utredningar ha ett tydligt uppdrag att genomföras med, och tydligare belysa, ett jämställdhets- och barnrättsperspektiv, analysera hur förändringar påverkar kvinnor, män, flickor och pojkar med olika bakgrund samt inkludera kompensatoriska åtgärder.

Förslagen kan leda till stora konsekvenser för jämställdheten och individers livsvillkor beroende på vilken individ som berörs. Utan analys i utredningsarbetet riskerar behov av kompensatoriska åtgärder att förbises och kan i stället leda till flera negativa konsekvenser, till exempel ökad risk för ekonomisk utsatthet på grund av ett större inkomstbortfall inom ett hushåll eller att ett tyngre ansvar för hem och familj faller på en partner. Å andra sidan kan, om relevanta och trygghetsskapande lösningar och kompensatoriska åtgärder kan tillhandahållas eller skalas upp, det även leda till positiva effekter för jämställdheten. Det kommer dock sannolikt också kräva tillskott av resurser och därmed medföra ytterligare kostnader för det allmänna.

Med utgångspunkt i de verksamheter och förslag kring civilplikt utredningen berör, samt hur vårt samhälle förväntas påverkas av förslagen anser länsstyrelsen att:

- Det behövs fortsatt utredning och analys av påverkan på och inskränkning av individens fri- och rättigheter inom samtliga delar av det fortsatta arbetet. Detsamma gäller att alla delar av fortsatt arbetet tydligare behöver genomsyras av ett jämställdhets- och barnrättsperspektiv, en grundlig analys av konsekvenser för kvinnor, män, pojkar och flickor med olika bakgrunder samt omfatta förslag om kompensatoriska åtgärder samt belysa behov av resurser.
- Utifrån ett barnrättsperspektiv bör också och kommande processer och utredningar belysa hur totalförsvarspliktiga under 18 år i så stor utsträckning som möjligt kan kvarstanna i skolan och även i sina hemkommuner, säkerställa deras rätt till både utbildning, inflytande och delaktighet samt hur eventuella placeringar/anvisningar för att avlasta ansträngda sektorer kan tillgodoräknas som praktik och varvas med ordinarie skolgång för att säkerställa rätten till utbildning.

Synpunkt gällande utredningens förslag om att säkerställa personalförsörjning inom fler verksamheter genom att bredda civilplikten och utreda behoven inom fler verksamheter (kap 17, kap 18), samt förslag till ändringar i förordningen om totalförsvarsplikt och breddandet av civilplikt till fler verksamheter (1.10 och 1.11):

Länsstyrelsen instämmer i förslagen om att tydliggöra förordningar kring totalförsvarspliktiga verksamheter samt inrätta eller vidare utreda civilplikt för att gälla inom fler områden enligt vad som anges i utredningen. Detta ses som positivt för att kunna säkra upp personalförsörjning inom fler verksamheter och där behoven sannolikt blir väldigt stora.

Länsstyrelsen är särskilt positiv till att totalförsvarspliktiga verksamheter föreslås omfatta ytterligare samhällsviktiga verksamheter, som säkerställer övriga verksamheters funktionalitet utifrån ett individperspektiv, till exempel 18.8 (Socialtjänst inklusive äldreomsorg och funktionshinderområdet) och 18.13 (Utbildning och tillsyn av barn och elever). Detta bör tydligt kunna bidra till att minska sårbarheten i samhället i stort.

Länsstyrelsen vill betona vikten av att personal som placeras/anvisas/civilpliktigas in till verksamheter som innefattar personer som kan löpa en ökad risk för utsatthet (exempelvis barn, äldre, personer med särskilda stödbehov osv) måste bedömas som lämpliga att arbeta i dessa verksamheter. Länsstyrelsen vill därför uppmana till samverkan mellan myndigheter och lokala aktörer (kommuner och privata aktörer) för att säkerställa att lämplig personal placeras.

Synpunkt gällande avsnitt 18.9 om Livsmedelsförsörjning och dricksvatten

Förslaget att utreda möjligheterna till att införa civilplikt inom transport, skydd och bevakning anses vara ett rimligt steg för att minska viss sårbarhet som kan kopplas till livsmedelsförsörjning, avfall, avlopp och eventuellt även distribution av dricksvatten. Utredningen lämnar dock utmaningarna med personalförsörjning inom primärproduktionen utan tydliga förslag. Utredningen belyser

att det finns flera utmaningar som dubbla roller kopplat till exempelvis räddningstjänst och lyfter även vissa idéer kring att knyta elever från naturbruksgymnasium till arbetet men går inte vidare med förslag förutom kopplat till transport, skydd och bevakning.

Synpunkt gällande avsnitt 18.11 om Räddningstjänst och skydd av befolkning

MSB verkar redan idag ha påbörjat åtminstone delar av det arbete för att utreda civilplikt kopplat till befolkningsskydd som föreslås av utredningen.

Länsstyrelsen ser det som positivt att utredningen föreslår att frivilliga försvarsorganisationer kan spela en stor roll i detta arbete. De erbjuder eller planerar redan idag för flera av de utbildningar som nämns i utredningen. Utredningen lyfter också frivilliga resursgrupper (FRG) som en viktig resurs. Detta kan bli möjligt, men länsstyrelsen anser att det är viktigt att belysa att verkligheten idag är att många kommuner kämpar för att ha en FRG överhuvudtaget. Det kan därmed krävas ett större arbete än vad utredningen vill gesken av. Kopplat till detta gäller även den tidigare synpunkten om MR-/jämställdhets-/barnrättsperspektiv i det fortsatta arbetet här, exempelvis om hur frivilliga kan engageras och vilka förutsättningar som finns för kvinnor och män med olika bakgrund.

Synpunkt gällande utredningens förslag om att Frivilliga försvarsorganisationer bör få en större roll inom personalförsörjningen (kap 17) samt förslag till förordning om ändring i förordningen (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet (1.12)

Länsstyrelsen instämmer i föreslagen förändring i förordning (beredskapsregistrering av frivilliga). Detta handlar primärt om terminologi.

Länsstyrelsen ser det också som positivt att frivilliga och även frivilliga försvarsorganisationer kan få en större roll för att säkerställa personalförsörjning och att de föreslås få ett ännu tydligare uppdrag. Här kan en tydlig riktning hjälpa både utveckling och resurssättning.

Länsstyrelsen vill dock lyfta att detta innebär en begränsning i möjligheten att bredda perspektiven och inkludera andra organisationer/aktörer från civilsamhället i arbetet. Dessa är organisationer som liksom FFO:er har både viktig kompetens och erfarenhet som kan gynna vårt samhälle – inte minst i kris och vid höjd beredskap. Genom att ge FFO:er en större roll enligt utredningens förslag behövs mer medel för det arbetet. Här finns en skevhet då andra organisationer redan nu är uteslutna från möjligheten att ta del av medel för den här typen av verksamhet.

Länsstyrelsen föreslår därför att om FFO:er får ett tydligare uppdrag och en starkare ställning kring personalförsörjning så ska de även uppmuntras att samarbeta med/anlita andra aktörer i det arbetet och i samband med de utbildningar de bedriver. Detta delvis för att inkludera ytterligare perspektiv och kompetenser från ett bredare spektrum av viktiga organisationer, men också för att det kan bidra till att stärka samhället i stort genom att visa på gemensamma krafter och hur alla kan bidra till den civila beredskapen utifrån olika roller.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av landshövding Carin Jämtin med enhetschef Tobias Lindenkäll som föredragande. I den slutliga handläggningen har också HR-chef Elisabeth Edmark Lundgren samt beredskapshandläggarna Felicia Edholm och Marielle Sundin medverkat.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.